

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 32.

У НОВОМ САДУ 11. АВГУСТА 1888.

ГОД. IV.

НИМФА.

Тамо, где густи бршљан шумори с лиснатих грана,
 И бистро језеро шуми и ветрић уљуљкан спава;
 Где дивља ружица цвета и расте зелена трава,
 И благи покој влада —
 У древно, исконско доба, у доба пролетњих дана,
 Живљаше Нимфа млада.
 Она је певала песме у ведре звездане ноћи,
 Болно-слађане песме. С румених усана њени'
 Трешташе чаробан припев: „Ја љубим у самоћи,
 Пастиру, ходи к мени!“
 И пастир иђаше њојзи, занесен мислима сретним,
 Да вечно остане тамо.
 А месец дворого светли . . . На обалама цветним
 Тишина влада само.

Војислав.

ПОД БАГРЕНОМ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ПАЛАНАЧКОГ ЖИВОТА.

НАПИСАО ИЛИЈА И. ВУКИЋЕВИЋ.

Треће смрт праг и од наше куће. Једне ми ноћи тата леже, па га те недеље и саранисмо. Нек му је души мира на ономе свету, ал ми остасмо сирочићи. Јадница моја нана, док га жали, спираше сузом своје јаде, ал кад се и добри људи одбише од сироте, рече ми једном.

— Ја сам и ти, моје дете, паћеници. Под туђ кров нико нас не ће, а свога немамо. Божја је кућа високо, а људско срце камено . . . Жао ми је, што ћемо се за века мучити. Да је он жив, све би друго било, ал овако ваља нам се окренути на једну страну, па ће бар и нама сванути једном ведрији дани. . . Ја идем стрицу у Златаре . . . Примиће ме, и шта ће друго? А ти, рано, кад у школу не мож', прихвати се заната. Знам ја, нејака је твоја снага, ал је глад већа невоља . . . Па је л' тако рано?

Ја је пољубих у суву и увелу руку, к'о што се икона љуби и . . . тако одох на ковачки занат.

Мој мајстор Милета, не може се рећи, да је био нешто мимо осталих људи. Човек к'о и сви други! Шта би га као и одвајало? Нит да га човек нагази, нит да свет јури за њим к'о на какво чудо. По расту: осредањ а плећат, к'о сваки радник. Кад он узме чекић у руку и лупи по наковању, види се, да га чврста рука држи. Око му к'о угљен, па ако си видио угљен, што пресијава, тако и његове очи светле. Бркови разређени — није био космат, а браду је корсем бријао, а није му била ни бријач да нахрани.

Онако за друго, весео к'о дете. Што радио, радио, увек певуши. Кад се замори и кад му зној раскваси кошуљу, а он ослони часком

алат о пањ, па ће: Мајковићу где је Сава. И док си тренуо, а он већ ради.

Ја, по некад — дете сам био — застанем мало. Ил немам рада, ил сам мало и сустао, а он ће тек уз посао мени мало преко носа:

— Не ваља стојати... Ви'ш како људи раде. Дан је, видело је, да се ради, а ноћ?... Шта би ноћу радио?... Знам ја, ниси ни ти лењштина, ал што више можеш, отржи се. Кажеш: немаш посла. А ено гле: оно онде чека само руку. Осврни се у ћошак у буцак... свуд завири, па се нађе. Ето дед узми то — па већ шта било.

Тако он окупи, па други пут и не могу, а да не радим. Знам, шта мисли и шта ће почети.

И газдарица ме је јако волела. К'о мислио сам: види ме, дете сам и сироче, а још ако јој је и нана коју рекла, тек хвала јој, није ме мучила као што има. Други шегрти су у дућану ил на свом занату од читавог дана чеперак, а оно друго, да полеме ноге слушајући газдарицу. А мене моја зовне, тек кад се баш види да требам. Кад је послушам што било, лепо ми и прими. И није као нека, да се издере, но као сестра ће ми рећи: »дед Бога ти то и то« ил: »да л' би могао тргнути до бакалнице?«

Виђао сам ја и лепих и ружних жена. Као сваки! Ал што је она била лепа: мани! Каже моја нана: »Не марим за плаве очи и плаву девојку никако,« ал кад што каже за моју газдарицу, не може, а да бар једном не помене: к'о уписана је. А ја знам, кад за шта моја нана каже шта било, у свету ћеш ретко наћи кога, да другојаче каже. Бога ми јес'.

Јес' била плавојка. Ал ако се сетиш, како ти је, кад ти некад гране прозрочно небо више главе, па те заплусне неким свежим мирисом и чисто ти вуче поглед у висину... да се сит не мож' нагледати.

Ил као да си нешто на облацима и да се без пића опијаш... тако ти, кад њој у око загледаш. Да је једном погледаш, па би и своје име у часу смео с ума. А још да те загледа дубоко, да ти се примакне... и да те дарне уснама... Славе ми, само склопи очи, па умри!

Па кол'ко јој лепе очи, још су пуније неке милости. Да, чини ми се, бесан вук стане пред њу и да га она онако лепо и мило погледне, подвио би реп...

Има људи па им на први поглед видиш сву снагу, реци: у рукама, ил види се: снажна

плећа... ил' ма у чем било. А код моје газдарице к'о да се све то у лице стопило.

Ал к'о што се ведро небо навлачи сурим облаком, тако се и њено лице могло да натупшти. Док јој око насмејано и лице ведро, гледао би је, а не би се сетио глади, ал кад јој што није у вољи, ил ако је за шта била љута, к'о да јој ватра из ока бије. Вид'о сам је једном — ко зна шта јој је било; устурела се мало у страну, главу изнела на више и веће мало привила, па јој светлуца неки бесан сјај из ока, а све зубима гриска усне, и прстом игра по асталу.

Сабих се ја од стра у дућан. Мани је, каква је била. Одатлен сам је се и клонио. Видим, то је и трн и цвет... а чини ми се, оштрији трн, но мириснији цвет.

Прође и година, како ја дођох на занат. Како ми би за прво време, зна моја душа, ал се навикох и на рад и без својих. Да о занату што кажем, рекли би: хвали се. Ал, вере ми, одмакао сам био по доста. Мој мајстор, кад му једном дође нана, рече јој: »Нек ти је жив и здрав, а биће му кућа светла.«

То сам ја онако чуо, па кад ми нана после каза, како ме газда хвалио, а ја се градим, као да и не знам ништа, а овамо ми гушња коса.

Дан к'о дан једнолик, само што се у нас посао мења. Па и ту му је било: хајде ново на старо. Још да ми је само нана била код мене, био бих пун среће, ал овако ми утрнуло детињство. За друго се баш не бих имао ни потужити. Код мајстора ми било, рекох, баш добро. Ја међ њима, за мало, па као њихов род.

А што су они међу собом живели, то је ретко наћи.

Кад је време за рад — свако је на своје послу. А има, да бо'ме, и узгредице. Ил ако није пасуљ проврео, а газдарица дође у дућан — што би то у кујни сачекала? Ил' мајстор хоће, да запали и попуши цигару, па кад већ није за послом, може отићи, да види, шта она ради.

Нису били на великој доколици, да су по вас дан једно уз друго, ал док се не прихвате рада, они проћаскају по коју.

Ето тако порани мајстор Милета, па заседне под багрен и полагао прави цигару и премишља о којечему... већ шта било. У чојека је мисли за свашта. А газдарица кува у кујни каву, па кад изнесе, седну једно према

другом и док каву сркућу, по мало диване... пријатнија је тако јутрошњица.

— Шта ћемо данас за ручак? запитаће је он.

— Сочиво.

— А, сочиво! Е, добро, добро. Само узми код Милоша.

— Послала сам тамо дете... А да ли да закољемо и кусога?

Жена к'о жена, сваком пилету наденула име, на има бо'ме и кусо.

— Те... к'о шта ће? отегнуће мало мајстор.

— Са сочивом...

— А? јес', јес'... закољи га.

И како поменули пилиће, а они мало и о њима. Живина се растурила по дворишту и трчара, те им свако пада у очи и о свакоме се нађе по која реч.

— Гле, вели мајстор, гле гађавог момка... колике су му оно гађе... читаве подланице

— ил: овај тигоња расте к'о из воде... гле

молим те колики је... читав петао... А шта ли се цаџорка ућутала? Нема је да мало цаџори; да не ће да мањка?

Ил' се потукла два пилета, па уз једно пристао мајстор, а уз друго газдарица и док да се пилићи раставе, за мало њих двоје да се почујају. Свако своме нагиње.

Па док с тога крени разговор на друго, а посао већ сустигао и свако оде на своју страну.

Не знам, шта би то било, да они једно другом не попусте. Бар тако је изгледало. Ни у шали нису ишли уз нос. Јок! Он вели овако, а она, и ако јој се не свиди тако, мане се свога, па му повлади. То је за кућу. А није две три речи па за очи.

Е, ал пуче љуска од ораха у невреме, те нит у роду дозрео, нит сувише млад, па га сиржи сунце и сасуши ветар те угину. Тако и с њима би.

(Наставиће се.)

ТАЈНА.

Вад ми душа тугу трајну
Вечно таји, бол је већи —
Казао бих теби тајну,
Ал ти опет не смем рећи.

Кад бих рек'о, откин'о бих
Ја од тебе снове твоје,
Кад бих рек'о, раскин'о бих
Незарасле ране своје.

А ја ћу је рећи свету,
Ту ћу тајну песми дати,
Читаће је... у том лету
И ти ћеш је прочитати.

Уздахнућеш, не ћеш знати,
Песма ова да је твоја,
Гледаћеш ме, не ћеш знати,
Туга у њој да је моја.

Не ћеш знати, боле чије
Песма ова собом скрива.
Питаћеш ме, за што није
Судба сваком милостива?

Суза можда затрептаће
У том црном оку твојем,
А та суза снаге даће
Још ког дана срцу моме.

И док терет тако скидам,
Плам ће наде да ми плане;
Видиш, каквим леком видам
Непреболне — жуте ране!

А. Гавриловић.

ДАН РОЂЕЊА.

УСПОМЕНА МИЛАНА БУРИЧИЋА.

(Свршетак.)

Матрао сам, да имам и сувише много времена на расположењу, да мој нови стан разгледам, ал ипак и нехотице пристуних одмах прегледу. Соба је била дугачка два метра, широка метер и по а висока од при-

лике три метра — прави кавез. Преко од врата био је прозор, који је био испод саме таванице издигнут тако, да је од патоса до њега било више од два метра.

До десног зида био је кревет на широком

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

плеху, који је из зида ишао. На њему је била једна сламњача, један јастук и један покровац. Преко од кревета био је такав исти плехани сто и столица, који су тако исто из зида ишли те се могли по потреби дићи и уза зид прислонити, јер се иначе по соби није могло корачати. Над столом је била столица, на којој је био један плехан тањир једна плехана чинија, кашика и виљушка. Преко од врата била је чесма за воду, а под чесмом нуџник. То је био сав намештај моје нове собе, и кад сам је добро разгледао, видех, да је тако удешена, да у њему можеш век вековати па да немаш потребе да на поље изађеш.

Ходао сам и ходао, застајао, сам са собом разговарао, очајавао, надао се, па и плакао.

Био сам у новом тугаљивом положају, ма што мислио и замислио, увек сам долазио једном истом резултату.

Сви резони и све мисли не вреде ни луле дувана, све се почиње и завршује у овом кавезу, у овој апсани — одавде се кости лако не износе.

Кључаница у мојим вратима шкрипну, а ја се стресох. Прва мисао била ми је: Ево долазе да ме муче.

Кожа ми се најези, осећах, да сам немоћан, да сам слаб па се спремах да издржим муке јуначки, али у напред знадох, да ми је тело слабије од душе. Више је мисли за време, од кад је кључ у кључаницу метнут па док врата нису отворена, кроз моју главу пројурило, но што их је у њој било целог мог века.

Врата се отворише, у моју собицу уђе најпре кључар, за њим онај чиновник, кога сам у канцеларији видео а за овим још један, који ми је најсумњивије изгледао.

»Ви сте М. Ђ.«

»На жалост ја сам ја.«

Приђе ми она сумњива личност и прикаже се као лекар овог завода.

»Леп лекар!« мислио сам. Сад ћеш ти да почнеш да лечиш најздравије делове мог тела.

»Дођох да видим, да ли сте способни за заговор?« почеће лекар.

»На жалост јесам.«

»Јесте ли потпуно здрави?«

»Као дрен.«

»Имате ли каквих особених знакова?«

»Под особеним знацима ми у академији разумемо рубље, па пошто ни таквог знака немам, то никаква особена знака немам.«

На тај начин доктор је са мном брзо готов био и сви се спремаху да иду, ал тај апсенички доктор тражио је очима по апсани наплате за своју визиту. Доцније сам дознао, да је он од сваког тазе апсеника по штогод на успомену узео. Код мене није нашао ништа до папир и цигарете. Но и то му је добро дошло, јер чим их виде, он потражи од мене дозволу, да их неколико узме, па пошто их преполови, изађе из мог кавеза са својом свитом. И врата се за њима и преда мном затворише.

Ја сам продужио шетњу по својој ћелији и ходао сам све дотле, док нисам малаксао од умора. Тада се свалим на моју плехану столицу, наслоним главу на плехани сто и заспим.

Пробудила ме је јака вика на прозорчићу од мојих врата.

Онако бунован скочим и упитам, шта је.

»Писма — прошенија.«

»Не разумем.«

»Та како не разумете за Бога? Ако имате какво писмо да предате или какву прозбу, дајте нам.«

»Немам ништа.«

Таман су ови примаоци молаба и писама прошли, промоли се кроз тај прозорчић друга глава.

»Въ библиотеку подаватъ.«

Упитах поново, шта ће?

»Ако желите, да добијете какву књигу на читање из наше библиотеке, а ви дајте цедуљу.«

»А каквих књига имате у библијотеци?«

»Има псалтира, часловаца, библија, разних историја и свакој всјачини.«

»Па донесите ми какву историју.«

И ја на једној артијици први пут у мом веку записах место свог имена број 721.

Библијотекари одоше. После неког времена ја притиснем дугме од звонцета, које је у једном крају собе стајало и било удешено тако, да, кад се притисне, онда на пољу т. ј. на ходнику искочи полукруг, који очеше звонце и тако остане, док га послужитељ на своје место не поврати. На тај начин онај, који је једанпут звонио, не може више урадити, догод се полукруг не врати на своје место.

Апсанција се јави.

»Отидите доле у канцеларију, тамо су ми одузели једну рубљу, узмите од ње пола и купите ми све новине.«

»То је глупо, кад ви имате само једну рубљу доле у канцеларији а хоћете да вам купим

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

данас све новине. Шта ћете ви радити после три месеца?»

»После три месеца« — мислио сам и шапутао сам и говорио сам гласно. — »Каква три месеца? Зар могу три месеца ја овде живети?»

»И три године, па нити ћете ви знати, зашто сте затворени, ни онај, који вас је затворио. Све овде код нас у Русији иде по заповести.«

»Па ко издаје такве заповести?»

»Старији!»

»А ко су ти старији?»

»Они, који су вас затворили.«

Кратак и јасан одговор, само без наде и утехе.

Пошто сам још два три пута зазвонио тражећи разне разности, кључар ми запрети, да ће ми звоно скинути и на тај начин ја остајем жив у гробу.

Дође време ручку, донеше чорбу од неког смрдљивог купуса, без меса. Дадосе ми још три фунте црна леба, који је имао форму и боју, па готово и кус непечене цигље. Од свег јела нисам ништа окусио.

Апсански сат избијао је четврти и сате. Његово монотono куцање било је досадно и непријатно, тим више, што је код сваког таквог куцања сигурно сваки апсеник помислио: колико ли ћу сати на овом сату набројати!

На сату изби четири. Кључаоница у мојим вратима скрипну и онај исти послужитељ, који је целог дана са мном груб и набусит био, уђе унутра, скиде капу, и рече ми радосно:

»Изволите, баринџ, ви свободни.«*)

При тим речма мени појури крв у главу.

Ја сам га гледао с неповерењем, но паде ми на памет, да тај исти човек, који је до пре четврт сата са мном онако груб био, стоји преда мном гологлав и сетих се, да ме је сад назвао господином па брзо почех купити своје ствари и упутих се с њиме до изласка.

Уз пут ми је причао, ко је све у тој соби затворен био, колико је ко био мучен, ко је био осуђен на вешала, ко у Сибир и т. д. али ја га нисам ни слушао, само сам грабио да што пре изађем из овог пакла.

*) Кад су нас затворили, полицајни комесар имао је онаку заповест, да уапси једног нашег друга и све, који с њим живе, а није знао, да он живи у интернату, па кад је ректор тај неспоразум објаснио, онда су нас пустили.

Служитељ ме одведе у ону исту собу, у којој смо били визитирани. Онда застадох и моје другове осим једног, који је задржан и тек после четири месеца био пуштен. Вратише нам ствари и пустише нас на слободу, пошто су претходно узели од нас обвезу, да нико не ће ићи никуд из Петрограда, док се најпре не јави главној полицији.

Нисам у веку веће среће дочекао, но кад изађосмо на улицу и ја угледах божји дан. Весело смо се враћали у академију, радујући се још више, што нас тамо очекује ведро вотке.

У академији нас другови дочекали, као да се нисмо целу годину видели, дочекао нас и ректор и професори, радосни и срећни.

Предсобље од одељења, где смо живели, беше закључано и један оде да потражи нашег Ивана, па кад га не нађе, други од наших другова лупи неколико пута у врата.

Ми смо га исмевали, што лупа, кад унутри зацело никога нема. Али на наше велико чудо врата се пред нама отворише и ми угледамо у соби на столу празно ведро вотке а по диванима су спавали неколико служитеља пијани. Међу њима и Иван. Само су још двојица дремали.

Иван је тврдо држао, да се ми не ћемо тако скоро вратити, па је позвао своје другове на част. Сви смо се од срца смејали и ишчекивали, како ће Иван да изгледа, кад га пробудимо.

Разбудисмо служитеље. Они се сви од страха и стида отрезнише и стајаху као укочени, а Иван нас је само гледао, као да је хтео да се увери, да ли смо то доиста ми. Наједанпут прискочи нама, поче редом да нас љуби у раме а уз то је непрестано клицао: Слава Богу! Слава Богу! Наши господа свободни — слава Богу! Па онда, као да се нечег сетио, несташе га. Остали служитељи с погнутим главама спремали су онај вапсар, што су га направили.

Док смо се ми смејали целој тој ствари, врати се Иван сав знојаван и задуван. У једној је руци држао ведро вотке а у другој разну закуску. »Слава Богу, кога ви свободни а водки будет — будет.«

И тако је поред свију невоља ипак прослављен дан мога рођења.

НЕКОЛИКО ЛЕОНАРДИЈЕВИХ ПЈЕСАМА.

I. Силвији.

јећаш ли се оног доба, душо,
 Кад у твојим стидљивим очима
 И веселим љепота сијаше,
 Кад у младост сјетна улазаше
 И весела? Разлијегашу се
 Мирне собе и блиске улице
 Од твојега свагдашњег пјевања.
 Кад сјећаше работом у руци
 Забављена и презадовољна
 Лијепом ти будућности, што си
 У памети имала. Бијаше
 Мирисави мај: и ти си тако
 Навикнута дане проводила.

А ја каткад лијепе науке
 И артије остављајућ потне,
 У чему сам моје прво доба
 И од мене сама бољи дио
 Улагао, са прозора двора
 Очинског ми слушао сам гласе
 Грла твога и рад рука твојих
 По разбоју трудном. А гледао
 Небо ведро, баште позлаћене
 Па далеко море, па брегове.
 Што сам тада осјећо у себи
 Језик смртан не може да каже.

Какве слатке мисли, какве наде,
 О Силвијо моја, какав нам се
 Живот чечји онда причињаше!
 Кад се сјетим онога уздања,
 Осјећање горко и очајно
 Притисне ме и опет мори ме
 Моја срећа худа. О природо,
 О природо, за што потла не даш,
 Што обећаш? За што да нас вараш?

Прије нег' је траве понијела
 Зима, ти си од сухе болести
 Оборена пропала, јаднице.
 И не виђе цвијет твојих дана;
 Срце твоје није напајала
 Слатка фала сада црне косе,
 Сад погледа стидљивих љубавних;
 Нит разговор са другарицама
 О љубави у светачне дане.

Па убрзо пропаде и моја
 Слатка нада: мојим годинама
 Исто судба младост занијека.
 Ах, како си прошла, мила друго

Мојих младих љета, моја надо!
 Ово ли је онај свијет? Ово
 Уживања, љубав, ђела славна,
 Догађаји, с којим смо толико
 Разложили заједно? Ово ли
 Судба љуцка? Када се истина
 Појавила, ти си јадна пала;
 Па ледену смрт си и гроб голи
 Из далека руком показала.*)

II. Залазак мјесеца.

Кô у ноћи пустој, изнад поља
 И сребрних вода када вјетрић
 Тихи дише, куда престављају
 Даљне сјенке привиђења разна
 По таласу мирном и по грању,
 Брежуљцима и по сеоцима,
 Кад залази мјесец, бјеже сјени
 И дô и бр'јег поцрни од мрака,
 Ноћ остаје сама, и кочијаш
 Сјетним гласом пјевајућ поздравља
 Зрак пошљедњи с запада мјесеца,
 Који га је до сада пратио:

Тако исто и младост нестаје
 И за собом црну ноћ оставља;
 Бјеже сјенке и миле обмане
 И далеке наде ишчезају,
 Које јадна чека подржају,
 И живот му остаје усамљен,
 Па ометен узалуду тражи
 Циља путу, што му преостаје.

Небу се је чинило, да шћаше
 Превећ срећна и радосна бити
 Наша судба, кад би током свега
 Жића доба младости трајало,
 У коме је плод хиљаде мука
 Свако добро; превећ блага она

*) Ову је пјесму превео и *Стјепан Бузолик* у својој збирци пјесамa, која је изашла под насловом *Vog, rod i svijet* у Задру г. 1871. Уз њу су ту још преведене *Покна пјесма пастира азијског, који лута, Субота у селу, Самовање, Заход благодана и Врабац саможивац*. Још је *Филип Ковачевић* превео у *Словеницу* пјесму Леонардијеву *Италији* а *И. Пригорчевић* у *Стражилову* ону под насловом *Жука*. Ово су двије од најљепших пјесамa Леонардијевих а и преведене су обје изврсно. То је све, што знам да је из Леонардија на српски језик преведено, осим једног мог одломка из пјесникових *Успомена*, што сам у *Зети* штампано. Али из свих ових пјесамa чини ми се да не дише онај песимизам у свој његовој сили, који несрећнога пјесника прослави. За то сам још ове његове пјесме превео, јер ми се чини да у њима пјесниково очајање врхунац свој постиже.

Осуда, што свако живо на смрт
Осуђује, ако га не стигне
Уз пут прије што грђе од смрти.
Проналазак достојан умова
Бесмртних, пошљедњи од свих зала,
Богови су старост измислили,
У којој остаје жеља жива,
Мртва нада, муке вазда веће,
А никаква више добра није.

Ви брежуљци и обале иза
Оног сјаја, што је са запада
Сребром ноћну копрену везао,
Не ћете још дуго пусти стати,
Јере ће се брзо с друге стране
Забилжит небо и зора ће
Пукнут; па ће сунце вас, сјевајућ
Силним ждракам, поплавит свјетлошћу.
Ал' наш живот, пошто младост прође,
Друга свјетлост већ не обасјава;
Сам остаје до свршетка свога.
И ноћ ону, што вјечност покрива,
Богови су гробом означили.

III. Тишина по олуји.

Прошла је већ олуја: тичице
Ено славе и кокот се врће
Опет на двор и зачиња пјесму;
Са запада ведрина разбија;
Већ је поље чисто и ријека
У долини лијепо се види.
Свак је весо, чуј: на свакој страни
Жамор стоји а рад се наставља.
Занатлија радом у руци,
Да погледа како је, излази
Пјевајући на врата; женица
Воде свјеже иде зафатити;
А баштован опет наоколо
Свакидање викање почиње.
Ево сунца опет, брдима се
И долина опет осмјехује.
Растварају прозоре, чардаке,
Растварају луже укућани.
А с пута се из далека чује
Звекатање звончића; путничка
Кола шкрипе, пут свој настављају.

Свако срце плије у радости.
Кад је живот кб сад тако мио,
Тако сладак? Када ли се мили
Чёку више око своје радње
Настојати? Када ли се мање
Сјећа јада својих? Та је срећа
Чедо туге; то је радост празна,

Што страх прошли рађа, страх, с кога је
Страшио се смрти, ко мрзаше
Живот; страх, с ког људи ледни
И блиједи дркћаху гледећи,
Ће им пријете бура и громови.

О природо штедра, јесу л' ово
Дари твоји, ово ли насладе,
Што смртнима пружаш? Међу нама
Избјећ муци то је уживање!
Штедром руком ти муке просипљеш,
А јад ниче и сам, док насладе
Оно мало, што чудом за лијек
Измучимо, то је добит веља!
Чёчји роде, небески љубимче,
Ти си срећан, кад те не притиска
Јад никакав; а још срећнији, ка' те
Ослободи смрт од сваког јада.

IV. Ноћна пјесма

пастира азијског, који лута.

Мјесечино, што чиниш по небу?
Ну реци ми, што чиниш, ћутљива
Мјесечино? Вечером изађеш
И путујеш мотрећи пустиње;
Па почиваш. И јоштер нијеси
Сита одит свеће једним путем?
Још не избјегаваш, још се мили
Теби ове долине гледати?
Твом животу пастиров наличи.
Он устаје зором, гони стадо
По ливади, гледа друга стада,
Траве, воде; па с' у вечер врће
И уморан почива: нит' другом
Чему с' нада. Реци, мјесечино,
Што вриједи тај живот пастиру,
Што л' твој живот теби? Реци: куда
Тежи ово моје тумарање
Кратко, куд ли вјечна трка твоја?

Сијед старац, немоћан, одрпан
И босоног носећ на рамена
Бреме дрва тешко по бријегу
Кроз грмове по оштром камену,
По олуји и по разопеку,
И по леду хита, прб потока
И прб блата гази, и посрће
Без одмора рањен искрвављен;
Док у пропаст страшну стрмоглави,
Ће све муке заборави. То је,
Мјесечино, жиће човјечије.

Чёк се рађа муком и рођење
Опасност је смртна. Те најприје

Бол и муку куша; и одмах га
Родитељи узимљу и тјеше,
Што се роди. Па све растећ виши,
Соколе га и отац и мајка
И справљају, како ће трпјети
Чѣчји живот: то је родитељска
Најмилија брига. Али за што
Живот дават, када тјешит треба,
Коме си га дао? Кад је живот
Зло толико, за што га трпимо?
Ето што су смртни, мјесечино.
Ал' ти можда и не хајеш за то,
Јер ти н'јеси смртна, мјесечино!

Усамљена и вјечна путнице,
Што си тако брижна, ипак можда
Разумијеш, што је ово земно
Биће наше, патње, уздисање;
Што је ово умирање, што ли
Блијеђење потоње обличја,
И са земље наше нестајање
И свакога нашег уживања.
И одиста сфањаш узрок ствари,
Видиш, за што јутра и вечера
И циљ вјечног тока од времена.
Ти одиста знаш, којој се слаткој
Прамаљеће смијеје љубави,
Коме годи жар сунчани, што ли
Хасни зима својим ледовима.
Ти хиљаду ствари знаш, хиљаду
Откријеваш, простоме пастиру
Што се крију. Често ка' те гледам,
Н'јему тако ће стојиш на пустом
Пољу томе, што с небом граничи;
Или ће ме с мојим стадом пратиш
Путујући тихо; и кад гледам
Како пламте на небу звијезде;
Сам у себи мислећи говорим:
Чему тол'ко свјетила? Што чини
Безгранични ваздух и дубока
Безгранична она му ведрина?
Што ли значи ова неизмјерна
Самотиња? и ја што сам? Тако
Собом зборим; и простора гордог
Неизмјерног и укућана му

Безбројних, па толиких покрета
Сваке небеске и земне ствари,
Без одмора, што се врте, да се
Врате вазда онђе, окле су се
Макле: корист не могу докучит.
Ал' одиста, бесамртна момо,
Ти знаш. А ја само знам и чујем,
Да ће од мог вјечног тумарања
И мог смртног бића можда виђет
Каква добра или задовољства
Други; а ја зла и туге само.

О ти стоко моја, што почиваш,
Благо теби, што не знаш невољу,
Мислим, твоју! Како ти завидим!
Не само што си без сваке бриге;
Што зло свако и страх заборављаш
Одмах; нег' још више, што никада
Не знаш, што је досада. У хладу
Ти си срећна, кад сједиш на трави;
И пландујућ тако ти проводиш
Већи дио године. Такођер
И ја сједим у хладу на трави,
Ал' ме мисо мори, и кд да ме
Нешто боду, тако сједећ мање
Но икада мир уживам. Ипак
Ништ' не желим, и до сада немам
За што плакат. А ти што уживаш
И колико не знам, ал' си срећна.
А ја мало уживам и с тога
Не жалим се само. Стоко моја,
Да знаш зборит, пито бих те, реци:
За што лежећ у ласту ужива
Свако живо а ја грђе страдам?

Можда крила да имам, да летим
Сврх облака па једну по једну
Да звијезде бројим, ил' да блудим
С врха на врх као гром, срећниј бих
Био, моја мила стоко, срећниј
Ја бих био, јасна мјесечино!
Ил' можда се варам, мотрећ срећу
Туђу, можда у ком драго стању,
У пећини или колијевци
Ком се рађа, црн је дан рођења.

Т.

ХАЊА.

ПРИПОВЕТКА ХЕНРИКА ШЕНКЈЕВИЋА
С ПОЉСКОГ ПРЕВЕО РАЈКО.

IV.

Ускресу нисам долазио кући, јер ми беше
на сметњи блиски испит *зрелости*. А осим
тога, отац је желео, да још пре почетка

универзитетске године положим пријамни испит за
велику школу, јер знађаше добро, да ми се о фе-
ријама не ће хтети радити и да ћу јемачно забо-
равити половину од онога, што сам научио у школи.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Едем радио сам врло марљиво. Осим обичних гимназијских часова и рада за испит зрелости, примамо ја и Селим још специјалне лекције од младога академичара, који је и сам не давно ступио у велику школу, па је најбоље знао, шта за њу треба.

Беху то за мене значајни часи, јер се тада сурвала цела зграда мојих појмова и замишљаја, коју тако брижно и трудно подигоше поп Људевит, отац и цела атмосфера нашега мирног гнезда. Млади академичар беше радикал од пете до главе. Тумачећи ми римску историју, умеде тако добро да ми, при реформама браће Граха, усели своје гнушање и презрење према свакој олигархији, да се моја архипшлехтићка начела расплинуше као дим. С каковом дубоком вером исповедаше, на прилику, мој млади учитељ, да се човек, који ће за мало dospети у моћни и у свему утицајни положај универзитетског студента, мора опростити од свију предрасуда и на ништа не гледати иначе, него са сажаљењем правог философа. У опште беше тога уверења, да је човек између осамнаесте и двадесет треће године живота најспособнији да влада светом и да стиче јака утицаја на цело човечанство, јер доцније постане идијот или конзервативац.

О људима, који нису ни ђаци ни професори, говораше са сажаљењем; имађаше инак цеке своје идеале, који му беху вас дан на језику. Први пут тада дознадох, да има на свету неки Молешот и Бихнер, два научењака, на које се најчешће позивао. Ваљало је чути нашег прецептора, с каквим је жаром говорио о научним тековинама у последње време, о великим истинама, што их је слепа, предрасудна прошлост угушивала, а најновији их научењаци нечувеном смелошћу подигли „из праха заборава“ и огласили целом свету. Развијајући такве мисли, тресе удиљ бујном кудравом косом и попуши сијасет папираса, уверавајући, да се тако у том извештио, да му је све једно, пуштао дим кроз нос или на уста, и да нема у Варшави човека, који би то могао, као он. За тим обично устаје, заогрне плашт, на коме не беше ни половине дугмади, па исповеди, да се мора журити, јер има још данас „мајушни састанак“. Говорећи то тајанствено би зажмирио и додавао, да му сувише млађан век мој и Мирзин не допушта, да нас поближе обавести о том „састанку“, али да ћемо доцније и без његова обавештаја разумети, шта ће то рећи.

Уза све то, што се нашим родитељима у младоме академичару за цело не би здраво свидело, имађаше он заиста и својих добрих страна. Знађаше у прсте оно, што је нас учио, а при том беше прави фанатик науке. Ношаше подеране чизме, похабан плашт, чапку као старо гнездо, не имађаше никада

ни пребијене паре, али мисао му никада не залажаше у личне бриге, јаде и оскудицу. Живљаше од страсти за науком! А за своју личну срећу није трбо главе. Ја и Мирза сматрасмо га као неко више, натприродно створење, као океан мудрости, као ауторитет, који се не може оборити. Држасмо као у воску, ако ико спасе човечанство у каковој опасности, то ће без сумње бити тај импозантни геније, који зар за цело мишљаше тако исто. Лепљасмо се уз његова начела, као на лепак. Што се мене тиче, ја сам можда ишао још даље од учитеља. Беше то природна реакција мога дотадањег васпитања, а мимо то збиља ми је млади академичар отворио врата у непознате светове науке, према којима круг мојих појмова беше врло мален. Засенут тим новим истинама, не имађах баш тако каде, да много мисли и снова жртвујем Хањи. С почетка, кад сам дошао, нисам се растављао са својим идеалом. Писма, што их добијах од ње, подстицаху ту ватру на олтару мога срца, али према океану идеја младога академичара цео наш сеоски мали свет, тако тих, миран, поче одмах да се дроби и смањује у мојим очима, а с њим скупа ако се и није изгубила, али се чисто лаком маглом завила слика Хањина. И Мирза се исто тако пустио земаљском стазом силовитих и преких рефорама, а о Хањи мишљаше тим мање, што је према нашој соби био прозор, на коме обично сеђаше пансионарка Јужа. Селим зар поче за њом уздисати, и по читаве дане погледаху једно на друго с два прозора, к'о две птичице из кавеза. Селим је најодлучније јемчио: „та или ни једна“. Бива па легне наузнако на постељу, па учи, Боже, учи, а после тресне књигом о земљу, ђипи, спопадне мене па вришти, смејући се као луд:

— О, моја Јужо, ала те љубим!

— Иди до беса, Селиме! — велим му.

— Ах, та ти ниси Јужа! — одговори обешчачки Селим, па се врати књизи.

На послетку приспеше испити. Положисмо и ја и Селим и матуру и пријамни испит за универзитет врло срећно, бесмо дакле већ слободни као птице, ал се још три дана забависмо у Варшави. Употребисмо то време, да начинимо себи академско одело и да светкујемо свечаност, коју наш учитељ сматраше преко потребном, т. ј. да удесимо нас тројица инаугурацијону пијанку ма у којој крчми.

После друге бутеле, кад се и мени и Селиму већ окретало у глави, а на образе нашега учитеља а сада колеге избила румен; наједаред необична разнеженост и воља за срдачне исповести освоји наша срца, а учитељ прозбори:

— Но, сад сте постали људи, моји дечарци, и свет вам је сад широм отворен. Сад се можете за-

бављати, расипати новац, владати се кавалерски, заљубљивати се, али ја вам кажем, да су то глупости. Такав спољашњи живот, без мисли, за коју се живи и бори, и то је глупост. Ал' да се живи разумно и да се мудро бори, ваља трезно гледати на све. Што се мене тиче, ја мислим, да трезвено гледам. Ја вам ни у шта не верујем, чега се не дотакнем, а то и вама светујем. Бог и вера, толико је путева живота и мисли на свету, а све је то у такој збрци, да треба ђаво би га знао какове главе, да не заблуди. Али ја се држим науке па крај. Ја не знам за шалу; ко каже, да је живот глупост, ја му не бих за то разбио бутеле о главу, али ту ти је наука. Да нема тога, протерао бих себи тана кроз главу. Ја мислим, да на то има свако права, и ја ћу то за цело учинити, чим у тој мери дотерам до вашака. Али ту се не дотера до вашака. Превариш се у свачему: љубиш, изневери те жена; верујеш, наиђе тренутак очајања; а над испитивањем, како инфузорије пробављају храну, можеш мирно седети до смрти, па се и не обазреш, кад ти једнога дана буде некако глупо, некако тамно, а то је већ и крај: пешчани сат, слика у илустрованим новинама, мање више глуп животопис, *finita comedia!* После ником ништа: ја вам дајем моју поштenu реч, моје малише. Не верујте слободно у никакове лагарије. Наука, моје ветрогоње, то је све и сва. А мимо све то има још и ту добру страну, да бавећи се о њој, можеш слободно ићи у подераним чизмама и спавати на сењаку. То ти је све један ђаво. Разумете ли?

— У здравље и у част науке! — ускликне Селим, коме се очи светлиле као жеравке.

Учитељ згледи горе грдну вунасту косу, испије чашу, за тим повуче дима, пусти кроз нос два огромна прамена, па продужи:

— Поред строгих наука — ти си се већ насви-р'о, Селиме — поред строгих наука, ту је још философија, ту су идеје. И тим се живот допуњује. Само ја већма волим строгу науку. Философији, а особито идеално-реалној, кажем вам чак, да се смејем. То је бенетање. Иде бајаги за истином, али иде као пас за својим репом. Ја ни иначе не трпим празне речи, ја волим дела. Из воде не ћеш сира истискати. Идеје су већ нешто друго. За њих је вредно све и сва чинити, само ви и оцеви ваши идете глупим путевима. То вам ја кажем. Да живе идеје!

Искренусмо опет чаше. Главе нам се запушиле. Мрачна соба у крчми дође нам још мрачнија; на столу трепташе бледи пламичак од свеће: дим заклони слике повешане по зиду. Под прозором у дво-ришту певаше стари просијак побожну песму: „Света

небеска, госпо анђелска!“ и у престанцима гуђаше тужну просјачку мелодију гуслама. Чудни ми осећаји испунише груди. Веровах речима учитељевим, али сам осећах, да није још све рекао, што може живот да испуни, да буде потпун.

Нечега ми није било, нека тешка чежња обузе ме преко моје воље: па под утиском заносних сањарија, вина и тренутне егзалтације, одазвах се тихо:

— А жена, господине! А жена, која љуби, одана, зар то ништа у животу није?

Селим поче певати:

Жена је превртљива:

Глуп је, ко јој верује!

Учитељ ме погледа особитим погледом, као да размишља о нечему другом, ал се одмах прибра па ће рећи:

— Охо! Већ је показао крајичак сентименталног уха. Знаш ли ти, да ће Селим много раније бити човек, него ти. Тебе ће даба однети. Чувај се, чувај се, кажем ти, да ти не стане на пут какова сукња, па да ти не отрује живот. Жена! жена! (ту учитељ, по обичају, зачкиљи). Знам ја мало ту робу. Не могу се потужити, бог и душа, не могу се потужити. Али знам и то, да ђаволу не треба пружати прста, јер ће зграбити целу руку. Жена, љубав! Сва је наша несрећа, што од глупости начинимо бог зна шта. Ако хоћеш да се тим забављаш као ја, ти се забављај, ал живота у то не улажи. Будите паметни, па за лажну робу не плаћајте праве новце. Мислите ли, да ја грдим жене? Није ми ни на крај памети. На против, ја их волим, само не дам, да ме моја рођена машта вуче за нос. Сећам се, кад сам се заљубио у неку Љољу, мишљах, на прилику, да јој је сукња светиња, а оно беше прост паргар. Ето то ти је. Зар она беше крива, што је ходила по блату, место да лети по небу? Не! То сам јој ја, глупак, силом створио крила. Мушкарац је по себи доста ограничена животиња. Носи ти овај или онај у срцу бог зна какав идеал, а јер при том осећа потребу да љуби, то, чим сретне ма какову гуску, вели у себи: „То је та.“ После увиди, да се преварио и због то мало обмане однесе га бес или постане идијот целог века.

— Ипак признајете, — рекох, — да мушко осећа потребу, да љуби, и сами за цело осећате ту потребу као и други.

Чисто приметни осмех прелети преко уста учитељевих.

— Свака се потреба — одговори он, — може различито да задовољи. Ја се држим свога. Напоменух већ, да од глупости не мислим, да је Бог зна шта. Ја сам трезан, бог и душа, трезвији него сада. Али сам видео много људи, којима се живот

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

погидао и заплео као конач због једне сукње; елем и опет кажем, да није вредно у то уложити цео живот, да има бољих ствари и виших циљева и да је љубав трице. У здравље трезвености!

— У здравље жена! — ускликне Селим.

— Добро! Не марим, — одговори учитељ. — То су мила створења, ако их и не треба узимати врло озбиљно. У здравље жена!

— У здравље Јужино! — дрекнем ја, куцајући у Селимову чашу.

— Стани! Сад је на мене ред — одговори. — У здравље... у здравље твоје Хање! Вредна је једна друге.

У мени се узбуни крв, а из очију синусе варнице.

— Ни речи, Мирза! — дрекнем. — Не спомени ми тога имена у крчми.

Кад то рекох, треснем чашом о земљу, да се разлетила на хиљаду комада.

— Јеси л' полудео!?! — викне учитељ.

Но ја не бејех баш полудео, само је гнев у мени ускипео и букнуо као ватра. Могах слушати све, што учитељ говори о женама, могло ми се то чак и свидети, могао сам се с њима исмевати као и други, али то све могах чинити за то, што нисам примењивао речи и шале на никога од мојих, јер ми ни не падаше на памет, да би се општа теорија могла примењивати на мила ми лица. Али кад чух име своје пречисте сиротице, избачено лакомислено у тој прљавој крчми у сред дима, ђубрета, празних бутела, чепова и циничнога разговора, мишљах, да сам чуо тако гнусно светотатство, да ми је тако окаљана и увређена Хања, да сам дошао збиља ван себе од љутине.

Мирза ме мало погледа зачуђено, али одмах за тим стаде и његово лице да се мрачи, очи му стадоше севати, на челу искочише жиле, црте се развукоше и заострише као у правог Татарина.

— Ти ми браниш говорити шта хоћу! — цикне шуљним гласом, који беше испрекидан брзим предисањем.

На срећу учитељ се умеша.

— Не заслужујете хаљина, које носите! — повиче. — Какви су то послови? Хоћете л' се тући, ил за уши вући, као мали ђаци? То су ми философи, који разбијају један другом стакло о главу! Срам да вас буде! Ви да расправљате о општим начелима и питањима? Срам да вас буде! Из борбе појмова у борбу на шаке! Окајте се Ђорава посла! А ја сад кажем, да дижем ову чашу у част универ-

зитета, и да сте будале, ако се сложено не куцнете и ако оставите ма једну капљицу у чашама.

Освестисмо се обојица. Селим се први поврати, ако и беше пијанији.

— Прости! — рече нежним гласом. — Ја сам глупак.

Загрлисмо се срдечно и искренусмо чаше до капи у част универзитета. За тим учитељ запева *Gaudeamus*.

Кроз стаклена врата на крчми завириваху трговачки послужитељи. На пољу се смркаваше. Бејасмо, што но веле, мртви пијани. Веселе нам доспело до зенита, па стаде полако да јења. Учитељ први паде у неку сету, па после неког времена рече:

— Све је то добро, али кад узмеш једно на друго, живот је глупост. То су све уметна средства, а што се коме у души догађа, то је нешто друго. Сутра је као и данас; та иста беда, четири гола зида, сламњача, подеране чизме и... тако без краја и конца. Рад па рад, а срећа... човек сам себе вара како може и заглушује... Сад здраво!

Говорећи то, метне на главу чапку с изломљеним качкетом, начини неколико механичних покрета, да законча зар хаљину и онде, где не беше дугмади, запали папиросу и, махнувши руком, рече:

— Но, платите то, јер ја сам гоља, и остајте здраво! Можете ме се сећати или не. Све ми је једно. Ја нисам сентименталан. Здравно, моји честити дечаци!...

Последње речи изговори узбуђеним и нежним гласом, као у пркос оној изјави, да није сентименталан. Бедном срцу требаше љубави и оно беше способно да љуби као и свако друго, али невоља од детињства, сиротиња и равнодушност људска научише га, да се затвара само у себе. Беше то душа поносите, ватрена, па увек пуна бојазни, да је не одрину, кад се коме сувише срдечно приближи.

Остадосмо на час сами и под теретом неке туге. Беху то можда тужне слутње, јер нам више не беше суђено видети у животу нашега учитеља. Нит он сам, нит ми и сањасмо, да се у њиховим грудима заметнула клица смртне боље, којој не беше лека. Невоља, сувишно усиљавање, грозничав рад над књигом, бесане ноћи и гладовање убрзаше крај животу. С јесени, у почетку октобра, премину нам учитељ од сушице. За сандуком му не иђаше ни много колега, јер беху ферије, и само једна мајка, која продаваше свете сличице и воштанице код доминиканске цркве, запеваше за сином, кога често није разумевала за живота, али га је, као и свака мајка, љубила.

(Наставиће се.)

НАРОДНА ТРАДИЦИЈА И НЕПОГРЈЕШИМИ ИСТОРИЦИ.

НАПИСАО СИНИША.

IV. *Милош Обилић (Кобилић, Кобиловић) зет Лазарев.* — „Непогрјешиви“ доказује, да се он право звао *Кобилић* и да *није* зет Лазарев.

Звао се Милош, као што га данас сав српски народ зове и како му име српске народне пјесме и приче предаше, *Обилић*, или како неки странци, калуђери и друга „наша браћа“ хоће, *Кобилић* или *Кобиловић*, па имао или три кобиле или ждријепце у свом грбу, то је мени са свијем све једно. Само опомињем, да су племићи у старо доба више пута мијењали своје предикате, јер презимена у смислу данашњем онда још није било. Да не дуљим лакрдије, опомињем само на грофове Хабсбург-а, који се од старине звали „Graf von Habichtsburg“ а послије то преврнуше у „Habsburg“. И данашњи дом „Hohenzollern“ звао се је на концу средњег вијека „Zollern“, а послије га видимо под именом „Brandenburg“¹⁾ а данас се зове „Hohenzollern“.

За што не би био могао и Обилић Лазара замолити, да му се предикат промјени из *Кобилића* у *Обилић*? С тога ћу га ја, а са мном ваљда и сваки Србин, и одселе називати *Обилићем*, јер немам узрока тврдити са сестром Леке капетана и са поноситом Маром Бранковића, „да ј’ Милоша кобила родила“.

И је ли Милош био Ерцеговац, Новопазарац, Понерац или Рудничанин, то је Србу свеједно, јер је свакојако био *Србин, и то најбољи*, па је разумљиво, да би сваки рад бити с њиме у роду. Али нијекађе, да је Милош зет Лазарев, угони у лаж сву народну традицију и све досадашње историке, те ме пригони, да се с тијем поближе бавим.

Истина је, да је Лазар имао само *чет кћери*, па и није могао имати уједанпут *шест живијех зетова*. Истина је, да је једна од њих била удата за Вука Бранковића, друга за Николу Горског (или Горјанског, Nicolaus de Gora) палатина мађарскога, трећа за Шишмана, цара Трновскога, четврта за Ђурђа Срацимировића, а пета за султана Бајазита. Али је „непогрјешими“ превидио, да је Шишман био вршњак са Лазаром, а друго: да је прије већ ожењен био са неком Маријом, кћерком неке Десиславе, која је у иночаштву прозвана Дебора, и да му је, као што Лиречек у својој повјесници Бугара пише, кћи Лазарева била друга жена.

Кад се сјетимо, да је Никола Горски год. 1386. или 1387. у пратњи краљице Јелисавете и Марије, т. ј. кад их је пратио преко Хрватске у Далмацију,

од бана Ивана Хорвата убијен, опазимо, да је иза њега остала још сирота удовица, која је за — скоро педесет година старога — Шишмана још доста млада била.¹⁾ Кад промислимо даље, да је Шишман, коме су Турци онда већ били отели и Средац и Пирот, а брат му рођени, цар Видински, био противник, дочим му један други војвода оте Добручу, — сретан био, да се сроди с Лазарем, разумјећемо, да је он објеручке прихватио згуду, да у њега запроси кћер — удовицу палатина Николе Горског год. 1387.²⁾

И сад ће нам изаћи на **5** кћери **6** зетова или по старости дјеца Лазарева:

1. Мара Бранковићева,
2. Вукосава Обилићева,
3. Деспина *Горског* а послије његове смрти жена *Шишманова*,
4. Јелена Ђурђа Срацимировића,
5. Високи Стеван,
6. Вук,
7. (Оливера) Милева Бајазитова. Ова последња је год. 1389. ваљда тек четрнаесту годину била навршила и пошла је као петнаестгодишња дјевојчица, да се жртвује Турчину за матер, браћу и род свој!

Сад је разумљиво, и да је Обилић већ 1371. могао бити зет Лазарев. Ето дакле! и ту не бунца на-

¹⁾ Деспот Ђурађ, син Вуков, умр’о је 1457. у својој деведесетој години, рођен је дакле 1367. Ако је Мара била најстарије дијете Лазарево (као што ће и бити), па ако се удама навршивши шеснаесту годину, онда се она родила 1350. По томе би Лазар, ако се у својој двадесетој години оженио, морао бити рођен око 1330. — Та година рођења пристаје и у ону претпоставу, да је мати Лазарева била прије љуба Душанова, па онда жена Припчева. А Шишман, кад му 1365. умрије отац, био је већ одрастао, зрио човек, дакле стар скоро као и Лазар.

²⁾ Гдекоји веле, да није Никола палатин, него његов син, Никола жупан Мачвански био зет Лазарев, позивајући се на неку листину од Сигисмунда, у којој се спомиње, да је Никола нагнао Лазара, господара ранког, *таста својега*, па покорност круни угарској. Но ја мислим, да је Сигисмунд у овој листини набрајао заслуге Николе палатина, оца жупанова, јер сукоб Лазара са Мађари, о којем Сигисмунд говори, био је по српским летописцима године 1374. и 1379. за Лајоша I. (види: Шафарик „Памјатки, други допонак“, стр. 74.) а за Сигисмунда и млађег Николе Горског не би рата Мађара са Лазарем. Лазар је своју кћер удао за Николу старијег ваљда још око 1366., још док је и сам био велики жупан, а млађи Никола добио је по смрти очиној у млађим годинама жупанство Мачванско као наследије очино, као што је то био у Мађарској до нашијех времена обичај, постављати племе угледнијех великаша као наследије жупане. Кад узмемо, да је Милена, Лазарево најмлађе дијете, године 1390. могла се, премда још млада, удати, можемо вјеровати, да би Деспина, која је одмах иза Маре рођена, била пре-стара за млађег Николу.

¹⁾ Фридрих велики у својим дјелима свагдје пише о својој кући „la maison de Brandebourg.“

род без основе, него повјесничари, који су се нашли у шкрици ради зетства Милошева, заборавише мало приближе проучити повјест Мађарске и Бугара те срањивати године, па онда да како морадоше некога истиснути. Али чудо је, да Србин мораде истиснути баш најсвјетлијег српског јунака из сродства Лазарева а за љубав којекаквијем странцима и „за инат“ Панти. Али то и јест несрећа у нас, да наши повјесничари пишу повјест српску, не срањујући ју

са повјести другијех народа онијех времена, и презиром гледећи на народну традицију, па онда кад им што не изиђе на рачун а они са неком иакленом радошћу окрену баш на срамоту српску, да докажу истину оне пакосне пословице: *Што је наше, то је лоше*. А да срањују повјесницу нашу онијех времена са повјесницом другијех народа, и са народном традицијом, нашли би може бити, да смо у гдјечему били бољи од многијех.

(Свршиће се.)

ПРИЛОШЦИ И. РУВАРЦА.

а., О иноку, с којим је Растко одбегао у Св. Гору.

А „дијете Грујица“, а „Синиша“? Зар се не ћеш мало обазрети и на „дијете Грујицу“ и на „Синишу“ и захвалити им се лепо и одужити се и једном и другом за пажњу, коју поклониле твоје кнезу Лазару?

Ни драги Грчићу, не ћу! Истина, да је оно лажидете уједно и јако брбљаво дете, и да тога Синишу јако сврбе леђа, те да су обојица заслужили, да се узгред и уз пут обазрем на њих, али не ћу, јер бог зна, ко су и шта су те незане и псевдонимне делије; кога ли су рода и племена, и ком реду и стаљежу припадају они? Срби за цело нису, јер прави Србин и српски син не стида се свога рођенога имена и Србин се не ће издавати за оно, што није, као што се на пр. „дијете Грујица“ издаје за сина најстаријега српскога ајдука, а Синиша за жестокога ревнитеља српскога рода, српства и србинства. У Руми се поговара, да је оно „дијете Грујица“ новосадски „Миша“, и то онај зелени Миша, а Синиша ко је и од куда је, то ни Румљани не знају, но ја бих рекао, да ће и тај Синиша, као год и „Миша“ бити рода цинцарскога, или ако не цинцарскога а оно бугарскога. А ја сам се зарекао, да се не ћу никад више огледати с цинцаријом и с бугаријом због српства и србинства. Доста сам невоље имао с Пантом — и зар баш ја морам требити буве испод коже Мишине и растеривати свраб с леђа Синишених?

А што се Змајована тиче, то се ни најмање немој чудити, Грчићу драги, Змајовановом оном радосном довику: „Бре аферим дијете Грујица“! Знао је Змајовац, или ако није знао, то је слутио он, да ће то „дијете Грујица“ бити кост од кости и пут од пута његове, и слутећи тако што, није се могао уздржати, а да у радости сину маћедонског Влаха онако не довикне. Не ћу дакле — не ћу да знам за ту цинцарчад и за ту бугарчад — и не помињи ми више, Грчићу мој, те Мише и Синише, — те врућошце и шипмише, и те Кише! Пусти их,

„нека, нек — зановетају, нека бенећу и нек клепећу ти апокрифни Срби, а у истици подметнути цинцари и бугари, — а мене остави на миру и пуштај ме, да преврћем књиге цароставне и да преврћући књиге те разбирам за онога чрнца или инока, с којим је Растко (Раско, Рашко, Радко и Рацко), најмлађи син Стефана Немање, великога жупана српског одбегао у Св. Гору.

Доментијан, који је први списао житије св. Саве, помиње неког чрнца, знајушта Св. Гору, и како га је Растко распитивао за Светогорце и како иноци живе у Св. Гори, но Доментијан не зна и не каже, ко је био тај чрнац и не каже, да је Растко с њим одбегао у Св. Гору, већ само каже, да премилостиви Бог „*введе (Растка) къ гороу светоюу свою и въведе него къ дому св. Пантелеимона, къ роушкыи монастырь*“, у ком су га манастиру и нашли послани, да га траже (в. издања Даничићева стр. 124.).

Но Теодосије, који је после Доментијана и по њему писао живот св. Саве, зна, да је инок онај био „*роушкыи родомъ*“ и да је тај Русин чрнац одвео Растка и довео га у руски манастир св. Пантелејимона (в. издања Даничићева стр. 6. 10. 12 и 13.).

У руском хронографу пак и у преписаном с њега српском цароставнику пише, да је Светогорац, с којим је Растко одбегао у Свету Гору, био *Србин* (Срб-лин) (в. Изборник А. Попова стр. 30.; Starine X., 52.; Гл. X. 257.; Гл. XXXII. 248.).

Све, што се у том хронографу (цароставнику) прича и повједа о св. Сави, све је то изведено из Теодосијева житија, само је по Теодосију инок онај био родом *Русин*, а по хронографском изводу *Србин*. Пита се, ко је правио извод тај из Теодосијева житија за хронограф, Србин или Русин?

Редактор Карловачког родослова српске господе за цело је био Србин, и он је знао за Теодосијево житије, и служио се њим, па и он вели: „*минхоу ик-косму роушкыи кодъцоу его (Рашка) и къ роушкыи монастырьъ бивъ постриже се*“ (в. Шаф. Лет. стр. 59.).

Последњи пак родословац, а то је онај, који је

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

око половине прошлога века саставио „Родослов святих царей србских или илирических“ (в. Гл. V. 31.; Гл. XXXV. 18.) тешко да је био Србин родом, јер он тврди, да инок онај није био ни Русин ни Србин, већ „Славян“ а то ће рећи *Бугарин*, из бугарског манастира у Св. Гори Зографа, и он каже, да је Стратилат нашао „Радка“ у том бугарском манастиру а не у рушком, као што Доментијан и Теодосије пишу.

Но лако ћемо с Бугарином, — али шта ћемо с Русином и са Србином, и како и чим да изјаснимо замену старијег Русина са млађим Србином? Помиње ли св. Сава тога тобожњег путеводу свога, и шта он каже, како је доспео у Св. Гору?

Св. Сава поменуо је најмлађег сина свога оца и каже за њ: „*немогуч нареци его сына, по робь, си створи, яко и блудни сынъ, оставиъ благаго отца и господина, и — матеръ, и братио, — и обнажи все безоумиємъ своимъ, и отидохъ къ странюу тоуждоу далеуе*“ (в. Живот св. Симеуна од св. Саве у Шаф. стр. 7.); а брат св. Саве, велики жупан Стефан, потоњи први венчани краљ српски, помињући у животу свога оца одлазак млађег брата из „мира“, каже само „*и възъмъ кръстьъ свон и абне изиде невидио*“ — и вели даље, да су га они, које је отац његов послао био да га траже, нашли у манастиру пресвете Богородице „*рекомыѣ Клоофедъ (Влатопед) възъмша апостолскаго и ангельскаго окрза*“ (Шаф. стр. 11.).

Сам св. Сава дакле не помиње а и брат његов Стефан не зна за инока; Доментијан мних (писао г.

1251.) помиње неког инока, али он не каже, да је с њим Растко одбегао у Св. Гору; Теодосије мних (писао на крају XIII. или почетком XIV. века) не само зна, да је Растко с тим иноком одбегао, већ зна и то, да је инок тај био Русин родом. Познији компилатор претворио је Русина у Србина, а најпознији истерао је или истесао је из „Русина или Србина“ Бугарина.

Тако пише у изворима.

А шта ћемо ми, — ми позни потомци наших старих родитеља и обновитеља, рећи?

Како који! Један, н. пр. Панта из Београда, држаће се најмлађег и последњег родословца, Трionoшца, и он ће вам, будући Бугарин, казати, да је онај Богом послани инок био родом Бугарин, и да се Радко закалуђерио у бугарском манастиру Зографу; други, на пр. ја, ако успишем кад што о св. Сави, држаћу се првога извора, (Стефана, брата Савиног), те не ћу ни поменути каквога инока, већ ћу просто рећи, да је Растко одбегао из двора очина у Св. Гору и тамо се покалуђерио у грчком манастиру Ватопеду; а трећи, Русовласи, држаће се Теодосија и Карловачкога родословца и написаће, да је Растко с иноком Русином одбегао и покалуђерио се у руском манастиру у Св. Гори; На послетку устаће четврти, Србенда, и држећи у левој руци књигу цароставну отворену, и показујући претом од десне руке на место једно у отвореној тој књизи гневно ће повикати: какав Русин, какав ли Бугарин? Та Србин је био онај калуђер, који је одвео Растка — Саву Србина — у Св. Гору!

ОБЛИК И ВЕЛИЧИНА ЗЕМЉЕ.

ЦРТА ИЗ АСТРОНОМСКЕ ГЕОГРАФИЈЕ.

НАПИСАО ДР. П ПАДЕЈСКИ.

данас ће се још много таквих наћи, који не могу да разумеју и да схвате: како је земља наша округла, и како се она за 24 сата око своје осовине — а за тим за 365 дана (т. ј. за једну годину) у пратњи месеца окрене један пут око сунца; — тим мање се могло то онда појмити, када су природне науке још на примитивном ступњу свог разитка биле, као у старо доба. И сами научењаци старог доба су учили: да је земља једна грдна плоча, да иста мирно стоји — а сунце, месец и звезде да се на једној страни т. ј. на истоку изнад ње дижу, а после на другој страни т. ј. на западу испод ње полако спуштају, те тако праве полукруг. Шта после са сунцем и другим планетама бива, нису умели сигурно да кажу. — *Питагора*, чувени математичар, који је у VI. веку пре Христа живео, дошао је до душе на ту мисао, да је земља округла; али за то

своје мишљење није имао никаквих стварних доказа. (Бар се не зна за њих).

Први, који је на математској основи доказивао, да је земља округла, био је *Парменид*. (пол. V. в. пре Хр.) Леп и ваљан доказ је донео *Аристотел* (IV. в. пре Хр.). Из тога, што је на помраченом месецу земљина сенка округла, извео је, да и земља мора бити округла, јер само код округлих тела је сенка у сваком правцу округла.

Са *Птоlemeјем* из Александрије долази права научна система, која је све до почетка новог века владала. По тој системи је земља центрум у светском простору. Наука средњег века, која је толико стењала под притиском теологије, имала је у тој системи чврстог ослоња и доказа свом основном појму: да је човек средиште, савршенство и крајња сврха створења. Птоlemeј, који је живео у првој половини

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

другог века п. Хр., извађао је, да је земља округла отуд: што кад лађом на мору путујемо, па се копну приближујемо — ми прво видимо главице од гора, које су близу обале, па онда њезине странице и на послетку тек саму обалу. То исто можемо приметити, кад стојимо на морској обали, па гледимо, како се лађа удаљује. У први мах видимо лепо целу лађу, онда све слабије; најпосле видимо једва само јадра, а за тим и њих нестане. Сваки, па и најпростији човек је приметио, кад иде из једног села у друго; прво види врх од куле, онда нешто боље саму кулу, па целу цркву и друге куће. А то је све отуд, што је земља округла и може се о том уверити, ма у ком правцу да човек иде.

Тек *Коперник* (год. 1473.) усудио се да устане и отворено каже: да земља није центрум у светском простору, већ да је планета, као и друге што су, и да се она око своје осовине а за тим у пратњи месечевој око сунца окреће; и да од сунца и зависи, јер од њега добива и светлост и топлоту, главне услове за опстанак живота. Може се мислити, какве је вике било против овог слободњаштва; јер тиме је цело средњовековно учење уздрмано; — али Коперник је остао чврст, непоколебив и неустрашим.

Законе пак, по којима се управо планете окрећу око сунца као и њихове путеве, откриће и на видик изнети тек *Кеплер*, који се за сто година касније родио (1571.)

Да земља слободно у светском простору, што кажу у ваздуху стоји, то се и тим доказало, што се око исте на све стране могло путовати. Први, који су земљу обишли, т. ј. пут око земље направили, били су Португисци под *Magelhaen*-ом год. 1519.—22.

Тек касније у новије доба почело се све више истраживати: каква та наша земља управо изгледа и колика је.

Тим истраживањем дошло се до тог, да је земља збиља округла (што је још и Питагора држао), али не правилно округла; већ по мишљењу једних да је налик на лимун, а по другима опет на наранџу. Једни су дакле држали, да је земља на половима испупчена, а други, да је на против наекватору. Ово последње мишљење је одржало победу; земља је до душе округла, али на половима нешто угнута, а на екватору мало испупчена. Облик тај је земља ротацијом добила. Према томе земља мора онда две осовине имати: једна што спаја половине — мања, а друга већа, која спаја две противне тачке на екватору.

Међу тим у најновије време појавило се и то мишљење; да је земља елипсоид са три осовине; по том би екватор била елипса, а не круг. Кад би то тако било, онда не би ни морска површина показивала: какав је прави облик земљин; јер та повр-

шина не би била чисто округла, као код кугле, већ у среди угнута; — а то с тога, што копно воду привлачи, те би тако море близу копна више било, него даље према средини. — Но то мишљење нема за сад још чврсте основе, нити се може тако одржати; а тек ћемо онда за сигурно знати, каква земља изгледа, када се иста на све стране премерила буде.

Још су научењаци старог доба покушавали, да премере нашу земљу и да тако дознаду њезину величину; но како су тада науке у опште још слабо развијене биле, те није ни згодних и ваљаних инструмената било — то је са свим природно, да нису могли до правог резултата доћи, и ако је *Атињанин Ерагостен* прилично у том успео.

Величину земље можемо тако дознати, ако нађемо, колики је лук једног града на оном кругу, који кроз центрум кугле иде. Из тога се онда нађе величина целог круга и полупречника; а кад се то зна, онда нам је лако и друго шта дознати.

По други пут су премеравали земљу Арапи под калифом Ал-Мамумом, који је живео у првој половини деветог века (п. Хр.). Код Арапа су тада науке доста развијене биле, особито математика и астрономија; отуда су они и дошли лако на ту мисао, да премере земљу.

Први, који је у Европи мерење предузео, био је Француз *Fernel*, математичар а уједно и лекар (1525.). Он је дошао до лепог резултата; јер није велика разлика између величине, какву је он пронашао и оне, која данас важи. Али начин, каквим је он дошао до свог резултата, не може се данас препоручити, нити је сигуран за човека научењака.

Холанђанин *W. Snellius* (1617.) био је први, који је тригонометричким путем ишао и тражио резултат свом испитивању. Он се дакле с правом може сматрати за основаоца данашње методе мерења тријангулацијом. Наравно да је та метода још више усавршена и да су инструменти данас много бољи, него онда што су били. У чему се та тријангулација састоји, држим да није нужно да овде тумачим. Ко се у том нешто разуме и кога занима, тај ће и онако дознати.

Снелијус је још држао, да је земља потпуно округла. И тек при крају 17. века почело се од тог мишљења одступати. Ту је била француска академија, која је послала своје људе, да виде, шта је у ствари. *Richer* је био онај, који је изнео: да земља није потпуно округло тело.

На основу овога почеше сад два славна физичара и математичара: *Huyghens* (1625.—95.) и *Newton* (1642.—1726.) доказивати: да земља заиста није са свим округла, већ на половима нешто угнута, а на

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

екватору испупчена. За узрок томе су узели ротацију т. ј. окретање земље око своје осовине. То тврђење Хајгеново нашло је код француских научењака великог отпора; особито код Cassini-a, који је доказивао: да земља није на половима, већ на екватору угнута.

Тој жестокој парби, која је између Њутна и Хајгена с једне а Касинија и других с друге стране вођена, могло се само тако крај учинити, ако се поново пошаље експедиција, која ће, колко је год могуће близу пола и екватора, мерење предузети. То је било год. 1735., кад су Bouguer и Condamine послани у Quito, у јужну Америку, да тамо свој задатак израде; а 1736. оду Maupertius и Clairant у Лапланд, да они опет тамо близу пола мерење изведу.

До каквог су резултата најпосле дошли? До токог, да је Њутн имао право. Њихови рачуни су то показали: да је земља заиста на половима угнута. Теорија Њутнова имала је са свим свог основа.

Бројеве тих експедиција нисам рад, да овде изнашам; а то с тога, што су исти касније опет нешто кориговани и што најпосле данас они не важе. Држим, да нам је доста овде, кад то знамо: да је величина једног града на меридијану код екватора већа изнађена, него на полу што је.

Од тог времена је већ толико пута мерење меридијана предузимано. Од тих је знатно оно у *источној Индији* на предгорју *добре наде* и др.; најзнатније и највеће до сад мерење предузето то је оно, што су *Руси* извели.

И у нашим данима се у Европи мерење извађа, које је на заузимање Баварске предузето; она и издржава целу експедицију.

До 1841. године имали смо разне вредности за

величину велике и мале осовине земљине. Свака експедиција је донела нешто разне бројеве. Тада је тек Bessel на основу више (10) разних донде најбољих резултата рачунањем и сравњивањем донео: да половина велике осовине земље као сереранда износи 6,377.397 m., а половина мале осовине 6,356.079. — Разлика пак међу та два броја показивала би, колико је угнутост на половима (Abplattung) $= \frac{\alpha - \beta}{\alpha} = \frac{1}{299}$.

Ови бројеви, које је Bessel израчунао, важили су све до скоро. Но како је од тог времена мерење још више пута предузимано и много тачније извађано, то се и они морали нешто променути.

Године 1878. је Clarke изнео нове резултате; а ту је имао при руци и оно важно мерење у источној Индији и оно, што су Руси извели. По његову рачуну је половина велике осовине, т. ј. полупречник екватора, 6,378.191; а половина мале осовине, т. ј. полупречник круга, који кроз оба пола иде — 6,356.457. Угнутост $\frac{\alpha - \beta}{\alpha} = \frac{1}{293}$.

Екватор износи — — 40075322 m.
Површ. садрж. земље — 510055232 gkm.
Кубична садржина — 1083177773326 ckm.

Ове велике бројеве могли би на нешто краће свести а то је на геогр. миље, кад узмемо, да једна така миља округлим бројем износи 7420 m.

Кад знамо, да највећи брег на свету Gaurisankar у Хималајима, у Азији, износи 8840 m, па кад испоредимо ту висину са величином земљина полупречника, то ћемо се уверити, да је разлика врло знатна. Кад би направили куглу са полупречником од 60m, то би тај највећи брег на њој био само 1 cm. висок. — Отуда се дакле и не узимају брегови у обзир, кад се говори: да ли је земља округла, или није.

КОВЧЕЖИЋ

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— Уредник овог листа извадио је своју слику из живота српског народа у Славонији под натписом „*Каврага*“. Слика та, коју је после другог јој приказа на позорници критика са свим осудила, сад је прерађена и у овом је облику била приказана већ, и то у Сенти на први дан Духова ове године. После тога приказа изашла је у Сомборском „*Вачванину*“ (бр. 27. о. г.) оцена, која одобрава прераду. Уз комад је писац додао још неколико речи, којима у кратко износи, шта је било с комадом, док није добио овај облик, и гледа, да се оправда, што је ипак извадио своје дело, ма да га је у своје време критика искасашила на мртво име. Књига је изнела четир табак, штампана је у штампарији Браће М. Поповића а може се по цену од 30 новчића добити у администрацији нашег листа.

САДРЖАЈ: Нимфа. Песма од Војислава. — Под багреном. Црта из паланачког живота. Написао Илија И. Вукићевић. — Тајна. Песма А. Гавриловића. — Дан рођења. (Свршетак). — Неколико Леопардијевих pjesама. Превоо Т. — Хања. IV. — Народна традиција и непогрешими историци IV. — Прилошци И. Руварца. а) О иноку, с којим је Растко одбегао у Св. Гору. — Облик и величина земље. Од Др. П. Падејског. — Ковчежић. Књижевне белешке.

— Као *седамнаеста* свеска књига за народ из задужбине Петра Колетића изашла је из пера професора Стеве Милова-нова тумачење народног веровања о томе, кад ће бити кише.

— И Браћа Поповићи вредно издају књиге, али богме и наш млади сарадник Рајко не седи никад скрштених руку. Опет је неки дан угледао света један његов превод с пољског. То је роман Болеслава Пруса под натписом „*Палата и чатрља*.“

Исправци. У чланку „Народна традиција —“ у 30. броју на страни 475. десно у другом реду стоји *Богдана* а треба *Бодина*; на страни 477. пак лево доле, у примедби место у *Влахе* треба да стоји у *Бугаре*. У 31. броју у истом чланку на страни 489. десно 30. врста овог места *а овако* треба да стоји: *а свако*; на стр. 490. десно 3. врста овог места *оно* не треба *оно ко не*; а на истој страни 16. врста овог места *уживајући* треба *умивајући*.